

Das Volksthum

der

SLAVEN MAKEDONIENS

Ein Beitrag zur Klärung der Orientfrage

von

Karl Hron,

Schriftleiter des „Deutschen Volksblattes“.

Wien.

Selbstverlag. — Druck von Kreisel & Gröger

1800.

КАРЛ ХРОН

Дописник на „Германскиот народен весник“ („Deutschen Volksblattes“)

Виена

Сопствено издание. Печатено од Kreisel i Gröger 1890

ПРЕДГОВОР

Во изминатите години издадени се две книги, кои зборуваат за Македонија и, со оглед на националните прашања, заземаат сосема различни гледишта. Едната книга е издадена од познатиот писател С. И. Верковиќ под покровителство на рускиот генерал штаб и со заглавие „Топографическо-Этнографический очерк Македонии“. Составил С. И. Веркович. С. - Петербург 1889 год.¹ Втората книга е по порачка на

¹ Стефан И. Верковиќ (1827-1893) е заслужен собирач и издавач на македонски народни умотворби. Тој во 1860 година го објави првиот зборник со македонски народни песни. Во оваа книга тој приложува интересни топографско-етнографски материјали за Македонија. За неговата собирачка дејност види: Кирил Пенушлиски, Стефан И. Верковиќ - живот и дејност. Македонски народни песни. Собрани од С. И. Верковиќ. Редакција и предговор К. Пенушлиски. Скопје 1961, стр. IX-XLVII и Б. Видоески, Прилог кон библиографијата на македонскиот јазик. Скопје 1953, стр. 23.

Србите од некој си Спиридон Гопчевиќ и таа има заглавие „Македонија и Стара Србија“. Од Спиридон Гопчевиќ. Виена. Издание од Л. В. Зеидел и син 1889 год („Makedonien und Alt-Serbien“. Von Spiridon Gopčević. Wien. Verlag von L. W. Seidel und Sohn 1889²).

Со оглед на општиот состав овие дела во толку се разликуваат што Верковиќ целото внимание го посветил на наведување хорографски белешки^{2а} и точни податоци на статистиката за населението. Статистичките податоци се појавуваат врз основа на потполна веродостојност, бидејќи тој во предговорот опширно го објаснува начинот на нивното прибирање и за нив раскажува на стр. 18, имено дека по сите порано наведени неуспешни обиди да добие точни податоци тој ги добил најпосле од свештениците кои му ги дале на располагање своите белешки. Бидејќи овие катагодишно водени белешки служеле како основа за црквените даноци до кои свештениците сакале лесно да дојдат, а на населението му наметнувале прекумерни дажбини, свештениците ги задржувале за себе сите верни податоци. Но, не смеам да дозволам да остане неспоменато дека со наведувањето на броевите за одделни места, што се пропуштени, во неточни рубрики доаѓа до печатни грешки кои ја менуваат смислата; така на пр. на стр. 285 во првата хоризонтална рубрика бројот на машките муслимански жители е наведен како помал отколку оние кои плаќаат данок, и освен тоа и во даночната сума недостасуваат три нули. Точното прилагодување на броевите не предизвикува никаква тешкотија, бидејќи исти-те треба да бидат ставени на соодветно место.

² Спиридон Гопчевиќ (1855–1936) е роден во Трст, а по потекло е од Црна Гора. Напишал низа публицистички трудови од историјата на југословенските народ. Неговата книга за „Македонија и Стара Србија“ на времето била доста критикувана (Л. Мојсов, Околу прашањето на македонското национално малцинство во Грција. Скопје 1954, 113). Оваа книга претрпела неколку преводи. На српски била издадена под наслов: „Стара Србија и Македонија“. Београд 1890; на руски: Старая Сербия и Македония. Петербург 1899. За Македонија тој ги има уште издадено книгите: „Македонија. Етнографски односи Македоније и Старе Србије“ Београд 1889; и «Die Wahrheit über Makedonien.» Wien 1890; Истото во српски превод: Истина о Македонији. Београд 1890.

^{2а} Хорографија - земја, предел. Опишување на земја или предел; Хорографски - опишувачки.

Хорографските белешки треба да се посматраат како сигурни бидејќи е докажано дека г-инот Верковиќ поминал во Македонија 25 години,³ значи имал доволно можност да ја запознае земјата и, без сомневање, заради тоа што од рускиот генерал-штаб му стоел на располагање dostatно контролен материјал.

Со оглед на националното прашање, дописот нема полемичен карактер бидејќи г-инот Верковиќ ја зема припадноста на Македонците за бугарска националност како нешто сосема разбирливо, така што не е потребно повеќе никакво сведоштво. Тој веќе во 1860 година издал една „Збирка на народни песни на македонските Бугари“ и притоа го застапувал литературно-бугарското гледиште. Она што тој го раскажува во предговорот на својата најново објавена книга за неговата помош во лекувањето на 80-годишниот игумен во манастирот Слечче (Епархија Охрид) на стр. 2–6, особено наводите за уништување на бугарските манастирски книги од страна на Турците, како и расказот од 1860 год. за железниот сандак за сложување на букви што бил ископан во близината на селото Нате на Вардар^{3а} итн., се сосема разбирливи работи, но без материјална докажана сила сè дотогаш додека вистинската содржина на овие податоци не стане позната. Политичките анегдоти за српскиот кнез Михаило, Гарашанин,⁴ Стурдза^{4а} итн., од почетокот на 60-тите години би можеле да бидат навистина вистинити, но од научна гледна точка тие не докажуваат ништо. Освен тоа, уште треба да наведем дека Верковиќ на сите до него упатени и изразени надворешно груби и лично навредливи сомничења од страна на Голчевиќ одговори со еден совршено фин тон и му префрла за ова сосема „бесцеремонијално изопачување на вистината“. („безцеремонное извращение истинны“).

³ С. И. Верковиќ живеел во Македонија од октомври 1850 до избувнувањето на Руско-турската војна во 1877 година. (К. Пенушлиски, цит. д., стр. XVII).

^{3а} Село Нате, т.е. (Мегленско).

⁴ Михаило Обреновиќ (1823–1868), српски кнез 1839–1842, 1860–1868; Илија Гарашанин (1812–1874) српски политичар и државник.

^{4а} Стурдза, еден од членовите на молдавските кнезови. Стурдза Д. пишувал за македонските власи.

Делото на Гопчевиќ се состои од два дела, од кои секој одделно зафаќа половина книга. Првиот дел „Информација за мојот пат“ („Bericht über meine Reise“) раскажува на крајно наметлив и опстоен начин видливо опеани патни доживувања, кои читателот би требало да го уверат дека авторот навистина ги пропатувал во неа опишаните предели што всушност и покрај докажувањето не е случај. Во вториот дел „Српско-бугарската борба за Македонија и Стара Србија“ („Der Serbisch-Bulgarische Streit um Makedonien und Alt-Serbien“) ги прераскажува г-инот Гопчевиќ веќе сосема познатите одамна публикувани списи, кои веќе беа издадени на српски јазик. Некои од овие списи поседувам во мојата збирка. Притоа г-инот Гопчевиќ е едностран, бидејќи тој едноставно го премолчува она што не му одговара со тоа за да ја намали можноста неговите наводи да бидат побиеани; а она што го користи го изопачува на еден сосема неквалификуван начин. Притоа, високозаслужените бесмртни луѓе како Хан⁵ итн., чии испитувања ги ограбува на бесрамен начин со една глупава слобода, ги претставува како глупаци, при што не пропушта, фалејќи се, да ја истакне својата умност.

Крајот на делото го чинат статистички табели, кои Гопчевиќ на многу дрзок начин ги дава како свои, додека тие всушност претставуваат еден сосема несмасен плагијат. И самиот убеден во својата неоснована аргументација, тој пронашол некој „бугарин Петров“⁶ кој требало да ги дополни пропустите на Гопчевиќевите доказни наводи пред германската читачка публика преку измислени судови и преценки.

Но, ќе биде веќе потребно моето гледиште по ова спорно прашање веднаш однапред да го прецизирам. По моите сопствени студии на српско-бугарскиот спор, дојдов до убедување дека Македонците како по својата ис-

⁵ Ј. Г. Хан (Johan Georg Hahn, 1811–1869) познат истражувач. Познат е неговиот труд: „Albanesische Studien“ (1854). За Македонија се однесуваат работите: „Reise von Belgrad nach Salonik“ (1861); „Reise durch die Gebiete des Drin und Wardar“ (1867–1869; српско-хрв. превод 1876).

⁶ Види за ова и за целиот случај „Петров“: S. Gopčević, Makedonien und Alt-Serbien, S. 360 итн.; С. Гопчевиќ, Истина о Македонији, стр.13–15;

торија, така и по својот јазик се посебна народност⁷ значи ниту се Срби, уште помалку Бугари, туку се потомци на оние словенски прадоселеници, кои го населуваа Балканскиот Полуостров веќе долго пред српската и бугарската инвазија, и кои подоцна со ниедна од овие две нации не се измешале. Наспроти тоа, без сомнение, српската националност се припишува на жителите на Рашка⁸ поради што моите следни прикажувања важат само за жителите на Македонија.

Бидејќи осудата на националното прашање претставува едно точно познавање на делотворната националност, принуден сум да објаснам тука како дојдов до тоа да си дозволам едно смело мислење за јужнословенското спорно прашање.

По потекло сум германски воспитаник, дојдов како дете по смртта на моите родители во Чешка, посетував чешка гимназија и служев како војник од 1869 до 1878 година во чешките војски (инжинерија, пешадија), така што имав можност д о б р о да го научам чешкиот јазик. Во 1878 година бев преместен во една јужнословенска област, учествував во окупационата воена колона на 7-та воена дивизија (Принц Вуртемберг), а потоа службено дојдов во Хрватска и притоа како командант на дополнителниот транспорт во почетокот на 1879 година ја прокрстарив цела Босна во еден 18-то дневен пешадишки марш. Со повеќекратна промена на гарнизоните и со долгодневните патролни маршеви од 1879 до 1880 година добро ја запознав цела западна Босна. Во 1880 год. бев преместен во една јужнословенска област во Херцеговина, каде што лично учествував во востанието тука и во Јужна Далмација 1882 год. и преку кордонската служба и постојани патролни маршеви најдов повторно можност сосема точно да ја запознаам земјата и луѓето. Службените патувања во ова време повторно ме одведоа

⁷ Во оригиналот „Volkstamm“ – „Volkstum, Volksthum“, се преведува како народ, племе, народност. (Sv. Ristić, J. Kangrga, Enciklopedijski Nemačko-srpskohrvatski rečnik. II Beograd (1963, 641).

⁸ Рашка, центар на српската средновековна држава. Овој термин за српската националност сложена во средниот век, постои во буржоаската историографија.

во Далмација и областа на „Горната“ воена граница. Во 1883 год. се демобилизираше и во 1886 год. по смртта на мојата сопруга го продаде мојот имот и се повлекоше во Србија, за да побарам нови воени должности таму на зазедено место на инспектор на тутуновиот монопол, и ги надгледував во својата должност областите Ниш, Врање, Топлица — Прокупље и така имав можност точно да ги запознаам односите на бугарско-македонско-албанската јазична граница по емпириски пат.

Во есента 1887 година ја напуштив Србија, ја пропатував Рашка и Источна Босна а потоа во 1888 г. стапив во редакцијата на *Pester Lloyd*⁹. Тука започнав да го студирам српско-бугарското прашање. Во пролетта 1889 г. излегов од редакцијата на „Пестер Лојд“ и за десет недели ја пропатував цела Црна Гора, потоа деловите на стара Србија, како и северна Албанија. Во Пеќ дојдов во сериозна опасност и морав да побарам заштита од Ферик Халил Паша, но од него бев затворен како „можен агитатор“ и префрлен во затворот во Скопје. Во средината на јуни, отпуштен од затвор, ги пропатував уште српските области на јужна Унгарија пеш, и во почетокот на јули се вратив во Виена, каде стапив на работа како новинар. Од 1878 год. српскиот јазик по тло го совладав, како зборувањето, така и пишувањето и се здобив со познавање од српската литература; а освен тоа ги познавам и сите други српски дијалекти. Понатаму го научив бугарскиот јазик на јазичната граница по емпириски пат, а подоцна рускиот јазик по теоретски пат и двата секако само скудно. Специјално во врска со дискусиите за српско-бугарското јазично прашање, можам смело да потврдам дека не постои ниту еден Германец, а секако и не секој десетти Србин, кој има можност сите српски области со непосредно лично посматрање така точно да ги запознае како што ми беше овозможено мене во мојот нешто авантуристички животен пат. Сметам за потребно да го нагласам ова за да го добијам своето право во оваа препирка на литера-

⁹ Познат унгарски весник, излегувал во Будимпешта.

турните партии, со тоа сакам да го докажам правото пред оние кои во истото се сомневаат.

Точноста на моето гледиште за националната припадност на Македонците би сакал да ја докажам врз две основи на Гопчевиќевите дела.

Прво, поради тоа што во интересите на достоинството на нашата национална литература заслужува да се жигоса еден човек чија цела писателска сила единствено лежи само во неговата наметлива слобода, И второ, дека само повторувањето на неговите научни искажувања е доказ за точноста на моите наводи за Македонија.

Со оглед на тоа, Гопчевиќевата книга служи како основа за следнава расправа.

I

Токму во првата уводна глава г-инот Гопчевиќ ја бара простодушноста на неговите читатели. Со неговата вродена скромност, тој тука раскажува дека неговото дело „Бугарија и источна Румелија“¹⁰ (Bulgarien und Ost-Rumelien) довело еден Бугарин во такво чудење што истиот од сè срце дал средства за едно заедничко етнографско студиско патување. Овој Бугарин, некој си г-ин Петров, бил користен од г-ин Гопчевиќ како патен клоун и како главен сведетел дека во Македонија нема Бугари. Но, за да не би јавноста да се сомнева во овој егоистичен свет живеат уште многу луѓе со презиме Петров и кои жртвуваат илјадници гулдени за уживање со што самите излегуваат смешни, г-инот Гопчевиќ објавува една спогодба преку која треба да ја докаже пред читателите веродостојноста на г-инот Петров. Од двата опишани сведетели, едниот е г-ин Hauptmann v. Kronenfels, којшто долго пред објавувањето на оваа спогодба умрел, и вториот сведок е шура на г-инот Гопчевиќ, еден полувозрасен младич, кој „повеќе не се сеќава“ за

¹⁰ Точниот наслов на книгата гласи: „Bulgarien und Ostrumelien mit besondere Berücksichtigung des Zeitraumes von 1876–87. Leipzig 1886.

работата кога јас за истата го запрашав. Притоа, на спогодбата ѝ недостасува правна клаузула за легализирање, и фамозниот г-ин Петров не може да се пронајде. Но, и покрај тоа, г-инот Гопчевиќ бараше оваа „спогодба“ да се земе како сериозна?! И во целото негово литературно минато тој нема никакво право, бидејќи како и порано така и сега тука одговараат зборовите на војвода Драшко во „Горски венец“:¹¹ (Gorski vijenac): “И посад му не бих вјеровао млијеко је да рече бијело“.¹² Имав можност фамозната спогодба да ја видам во оригинал. „Стручњаците во пишувањето“ секако не можам да ги напаѓам, но мислам дека работата би заслужувала да биде испитана. Мене лично спогодбата ми изгледа сомнителна. Кога г-инот Гопчевиќ би го избрал барем в т о р и о т сведок, поверодостоен, или кога би можел да се пронајде г-инот Петров, тогаш би можело да се прифати како несреќна случајност смртта на главниот сведок и покрај недостигот на клаузулата за легализирање: како што стојат работите принуден сум целата спогодба да ја разгледувам како апокриф, сè дотогаш додека г-инот Гопчевиќ не ми ја докаже нејзината вистинитост. Меѓу другото, исказите на фамозниот г-ин Петров би можеле да важат како препеани само ако спогодбата е вистинита и дури тогаш нивната веродостојност да се земе како автентична.

II

Тенденцијата на целото Гопчевиќево дело се сведува на тоа со објективните односи да не се создаде никаква збрка кај верната читачка публика заради наметливото фалење.

За оваа цел е пронајден фамозниот г-ин Петров, а освен тоа на истата цел ѝ служи и 238 страница од пр-

¹¹ Познат труд на големиот црногорски и југословенски поет Петар Петровиќ Његош (1813–1851).

¹² „И отсега не би му верувал да ми рече млеконо е бело“ (П. П. Његош, Горски венец. Скопје 1964⁴, стр. 71 (Препев: Блаже Конески).

виот дел на книгата: „Извештај за мојот пат“. („Bericht über meine Reise).

Каде во овој прв дел престанува вистината и започнува поетското измислување, се разбира не може точно да се утврди. Но може да се докаже дека г-инот Гопчевиќ еден голем дел од својот пат го беше направил на географска карта и им ја понудил на своите читатели со писмено прераскажување и помош на австриската генерална карта 1:300.000, како и на други веќе одамна објавени дела. Тоа е случајот на пр. со неговите опишувања на градот Пеќ (Ипек) што е невозможно да го има видно, бидејќи во тој случај тој не би можел на стр. 221 да рече: „Пеќ лежи на подножјето на две големи планини ..., кои се разделени со една широка долина низ која тече Печанска Бистрица“. Оваа грешка би можела да му се повлече само како последица на површно посматрање на картата, бидејќи во стварност оваа долина е сè до непосредното вливање кај Патријаршијата клисуресто пресечена и толку тесна што работ на патот кој води кон Беране повторно го менува брегот, но и покрај тоа сè уште има остри кревања и паѓања, бидејќи во долината не наоѓа место, значи мора да се качи на падините. Значи, стрмиот ланец на албанските планински венци се спушта. Сликата на оваа покраина патот Беране – Пеќ местимично стрмите, мазни и ниту од една рамнина непрекинати, често преку 100 м високи стеновити ѕидови на десниот брег на долината, прават еден навистина импозантен впечаток. Во Горна Морача – Црна Гора, особено во долината на Плашница, видов исто такви високи и стрмни кањони, но таму е платото пошироко; и надмоќноста на впечатокот од патот кон Пеќ лежи исто така во теснотијата на клисурата. Во случај г-инот Гопчевиќ поинаку да ја опише работата тоа значи дека тој на просто не бил таму. Впрочем, тој како добар познавач на јазикот, една ваква положба на теренот би можел да ја одбележи со зборовите: Пеќ (Отворена јама –Ofenloch) и Бистрица (Див поток – Wildbach).

Исто така, сликата „Србинот од Пеќ (Ипек)“ стр. 129 е нестварна. Човекот што е претставен на сликата

би можел да биде фотографиран во Митровица,¹³ Бијело Поље, Беране или пак и во самиот Белград, но во Пеќ во никој случај. Притоа, Србите носат всушност или бела или црно проткаена арнаутска облека со бел фес или една посебна национална облека со лелеави од горе до доле распарани ракави од црвен или кафеаво обоен материјал. Пругасти затворени ракави како што има „Србинот од Пеќ (Ипек)“ од г-инот Гопчевиќ се носат во Босна, Нови Пазар, Србија итн., но во Пеќ никој не е така облечен. Во случај фесот на сликата да бил видлив, би можел точно да кажам според неговата форма од која област потекнува овој фамозен „Пеќанин“. Ова прикажување на г-инот Гопчевиќ што се однесува до Пеќ би можел со мирна душа да го означам како совршен доказ за богатството на неговата фантазија

Дека г-инот Гопчевиќ воопшто бил во Дечани, се сомневам најпрво и поради тоа што овој дел на книгата многу се согласува со веќе познатите опишувања и не содржи ништо оригинално. Исто така, сосема неверојатно ми се чини тоа што г-инот Гопчевиќ, кој толку многу фотографирал, не направил во Дечани ниту една оригинална снимка, во случај навистина да бил во Дечани. Тој се ограничува на тоа овие свети градови за целиот српски род, кои беа величани уште во песните од времето на кнезот Никола од Црна Гора, да ги даде според стари непотполни цртежи, додека дава оригинални фотографии за многу помалку интересни градби. Особено би заслужувало да се слика вредната за почитување глава на Игуменот Рафајло.

Лично не бев во состојба да дојдам во Дечани. Повторно во сериозна опасност, дојдов најпосле до сознание дека еден единствен човек не може да се бори против едно цело арнаутско племе и дека не сум во состојба да го скршам непријателското држање на жителите на селото Истиниц. Дека г-инот Гопчевиќ имал поголема среќа ме наведува уште повеќе да се сомневам кога ќе се потсетам на зборовите на епот: „Смртта на Смаил Ага

¹³ Се мисли на Косовска Митровица.

Ченгиќ¹⁴ – „Skupo drži svoju rusu glavu : nit je zlatna nit pozlačena“¹⁵.

Исто така, и избраната маршрута за враќање на г–инот Гопчевиќ од Пеќ за Митровица е невозможна. Тој можеби смеел да ја избере во „својот пат со прст преку карта“, бидејќи во старото издание на австриска-та генерал–штабна карта, која постои од пред две години, патот Пеќ – Митровица сè уште не е означен.

Со оглед на другите области што г–инот Гопчевиќ не ги пропатувал, и кои тој напросто ги опишува според генерал–штабната карта и според Хан, Милојевиќ¹⁶ итн. не би смеел да дадам извесна решителна осуда. Но, на секој начин мора да се истакне дека о д д е л н и, о п и с и, (како на пример описот на Моглена (Меглен) итн.) не се совпаѓаат со оние на Верковиќ, во секој случај, последниот Гопчевиќ го наречува на стр.243 како лажливец и му префрла во една завиена форма дека тој, некогашен фрањевачки калуѓер, преминал во православна вера. Притоа, за префрлање е уште и тоа што т о п о г р а ф с к и т е описи на Верковиќ од две основи служат на сите вери и тоа прво, бидејќи тој престојувал во Македонија во време од 25 години, и второ, бидејќи своето последно горенаведено дело го издал под покровителство на рускиот Генерален штаб. Дека рускиот Генерален штаб, кој веќе за испитувањата за Македонија поднел големи жртви, подржува еден шарлатан, скоро сосема е несфатливо. Сомневањето во Верковиќ е притоа неразумно доколку тоа се однесува на неговите хорографски белешки, бидејќи Гопчевиќ и самиот морал да признае дека е сосема рамнодушен дали една земја ќе ја пропатува еден фрањевачки калуѓер или разбојнички водач. Главно е дека навистина некој бил таму, кое како што се гледа не е случај со г–инот Гопчевиќ.

¹⁴ Херојски еп на големиот хрватски поет Иван Мажураниќ 1814–1890.

¹⁵ „Грижливо си чува руса глава,
не е златна, ниту позлатена.“

(Иван Мажураниќ, Приредил и препеал: Гане Тодоровски, Скопје 1963, стр.57).

¹⁶ Милојевиќ Милош (1840–1907), српски политички работник и историчар.

Првиот дел на книгата е полн со скудни коректури на детали и наивности. Наведувам некои од нив: „За зборот „јесте“ (не е „ести“) наместо „је“ („е“) и „биде“ наместо „буде“ страна 135 не било потребно г-инот Гопчевиќ да оди во Костур; (Kastoria) прво затоа што истото се среќава и во Банат – Унгарија¹⁷, а исто така и во Херцеговина и Црна Гора. Исто така и за толчникот за кафе на кој многу се чудел, (стр.100), можел да го види и во Босански Брод или Шамац на Сава, значи премногу е наивно што вели дека тоа првпат го беше чул во Прилеп. Наивно е исто така и неговото чудење за зборот „locanda“ (стр.108) кој е вообичаен во цела Црна Гора, Албанија и Македонија. Наспроти тоа, за мене е нов зборот „фанал“ – светилка, фенер, (стр. 118); бидејќи јас како вообичаен збор го слушав „фењер“ („фенер“) и тоа од Турци и Словени, а наспроти тоа од Грците и Цинцарите зборот „фенер“ го слушав како „фанар“. Овие наивности се многу значајни за осудувањето на „патот“ на г-инот Гопчевиќ, бидејќи тие му потврдуваат на познавачот на земјата, во која тој самиот патувал, г-инот Гопчевиќ сака да постигне еден сосема детски ефект, што се разбира силно мора да ја потресе довербата во неговото пишување.

Она што г-инот Гопчевиќ го вели за имињата на местата во Македонија со корен „срб“ (стр.107), или е непознавање или намерно подместување. Местата „Србино“ до Петроград, „Србинов“ кај Сандомир итн. г-инот Гопчевиќ нема да сака да ги наведе како доказ дека нивната околина била српска? Имиња со корен „срб“ се среќаваат токму во сите словенски земји, бидејќи според Шафарик „Срби“¹⁸ и „Венди“¹⁹ се национални праимиња на словените, кои служеа прво на селаните а последните и против туѓинците како ознака. Притоа,

¹⁷ Т. е. во Војводина.

¹⁸ Јозеф Павел Шафарик (1795—1861) чешки славист и историчар на литературата. Најпознато негово дело е „Slovanské starožitnosti“ (Praha, 1875).

¹⁹ Венеди, Венди, Венети, најстар познат назив на старите Словени. Се споменуваат кај античките писатели: Плиниј Постариот, Тацит и кај Птоломеј.

„малите претпоставки“ се многу значајни за целата тенденција на Гопчевиќевото дело: тие го докажуваат недостигот на научна сериозност и достоинство се поставуваат во редот на фамозниот „Петров“ на областите, на опистите итн.

Податокот дека старословенскиот²⁰ дифтонг γ („јус“) бил назал (стр.135) е секако точен, бидејќи советникот Миклошич²¹ во третата преработка на неговата „Фонетика“ („Lautlehre“) овој назалитет го навел на стр. 32, откако во првата преработка сè уште го беше наведувањето како „недоказив“. Но, кога г-инот Гопчевиќ преку дополнителната фуснота исто така поради овој назал Костурчаните ги мешаше со Срби, тогаш се сметаше на една промена на помалку критички настроената читачка публика. Според Миклошичевата „Фонетика“ стр. 36, помеѓу сите Јужни Словени токму Србите најпрво го отфрлиле овој назал и тоа токму на почетокот од нивното историско временско раздобје. „Откривањето“ на назалот впрочем му го одзема Григоровиќ²² на г-инот Гопчевиќ уште пред 43 години, така што последниов немаше веќе ништо да открива, туку требаше просто само г-инот Стојан М. Протиќ да го цитира, што тој бездруго штедро и го чини.

Во паричната табела (стр.76) недостасуваат 4 ковани пари во промет: „половина Металик“ и стариот „Бешлик“, „Плета“, и „Чејрек“. Првиот бил во употреба во Митровица, Призрен, Скопје итн. и чинел 6 пари, вториот 3 пиастри, „Плета“ 3 пиастри и 30 пари, а „Чејрек“ 6 пиастри без еден марјаш.

Податокот дека Србија во 1885 год. броела само 43.366 мобилизирани луѓе, (стр.238), не одговара на податоците и датумите во книгата „Сливница“ од некогашниот српски генерал-штабен мајор Стефан Грујиќ, кај

²⁰ Хрон го употребува терминот: Alt-slovenisch, за старословенскиот јазик. Во негово време овој термин се употребувал.

²¹ Франц Миклошич (1813–1891), познат лингвист, напишал низа филолошки работи, кои се однесуваат и за македонскиот јазик.

²² Ив. Виктор Григоровиќ (1815–1876), познат руски славист. Во 1844–1857 година ја пропатувал Македонија. Најпознато дело „Очерк путешествия по Европейской Турции.“ Казан 1848.

кого првобитно 62. 000 луѓе од првиот, покрај уште еден дел од вториот повик биле мобилизирани, кон кои се придружил и остатокот на вториот и целиот трет повик. Г-инот Грујиќ докажува исто така дека при првобитниот повик Бугарите биле во малцинство.

На страница 93 г-инот Гопчевиќ го раскажува следното: „ Пред да го напуштам Хан,²³ побарав едно место, кое би можеле владетелите да го посетуваат пеш без придружба. За еден турски ан местото беше многу чисто. Тукушто се најдов во овие светли хали, каде што не ја познаваат одмаздата – но исто така и хартијата, и каде вратите беа постојано отворени, влезе една црквиња следена од една Турчинка. И наместо да го стори она што би го направила секоја една од нејзините сестри, засрамена да се обиде да избега, тие бесрамно клекнаа пред мене.

„Човекот во своите мрачни цели не го задржува обичајот, срамот и насилието.“

Тука морам да одбележам дека ретирадните анегдоти на едно дело, кое би требало да биде научно, воопшто не би требало да служат како гордост и украс, а особено овие анегдоти на една несмасна шпекулација со помалку образованите, што претставува во секој случај една пикантност за читателите. Поминав седум години во најразлични делови на Ориентот, и многу што сум доживеал, но и покрај сите мои искуства морам да го одбележам овој расказ како очигледно парадирање и претерување, бидејќи целиот настан се спротивставува на уредувањето и обичаите од Ориентот толку многу што г-инот Гопчевиќ и самиот веќе целосно не ги сфаќа сериозно претерувањата, иако целата негова книга содржи само вакви невистини. Еден човек што го познава Ориентот н и к о г а ш не би можел да пишува така за него.

Исто така, во расказот на стр.79 според кој фамозниот „Петров“ употребува еден клистир како наргиле се гледа јасно неговата неупатеност. Еден човек кој се осмелува на своите читатели да им понуди такви невку-

²³ Се мисли Владички Ан.

сни измислици, не смее да бара да биде сериозно разбран.

Овие забелешки од првиот дел, кои како што веќе наведов го носат поглавјето: „Извештај од мојот пат“, („Bericht über meine Reise“) беа потребни за да покажеме каква „научна“ вредност и каква суштина ќе има вториот дел на изложувањето.

III

Во вториот дел од книгата изложувањата на првите глави сосема одговараат на оние што ги дал Стојан М. Протиќ²⁴ во книгата „О Македонији и Македонцима“, („За Македонија и Македонците“). Београд 1889 (глава II „Бугарски препороѓај“), кои се делумно сосема верно преведени. За жалење е дека тие изгубиле нешто од научната вредност при преведувањето, а добиле нешто во шовинистички колорит. Нешто положално отколку со г-инот Протиќ, чие име тој само површно го наведува на стр. 273, но без наведување на изворот, а само делумно препишано, г-инот Гопчевиќ постапи и со г-инот Милош Милојевиќ чие име повторно го наведува.

Исто се случи и кога пред неколку години го запознав него како српски резервен мајор и директор на гимназијата во Лесковац. И покрај неговиот страв од Австрија, морам да посведочам дека го познавам како чесен човек што не е способен да прикаже на мерно невестина дури и во политиката; но, тој е многу страсен патриот, особено во работи што се однесуваат и на една друга нација, а не само на Србите изгубени во непознати предрасуди на едностранчивоста.

Поради тоа г-инот Гопчевиќ не постапува лојално, бидејќи се претставува како „непартиец“ и како етнографски истражувач а едновременно на Милојевиќ не му

²⁴ Стојан М. Протиќ (1857–1923), српски политичар. Познато дело: „О Македонији и Македонцима“. Београд 1888 (Хрон ја греша годината).

позволува да дојде до збор и на г-инот Дринов²⁵, мора да се слушне и противникот, тогаш кога ќе треба да се суди за непристрасноста.

Тој се задоволува, без да навлезе во порекнување на неговите докази, да го означи г-инот Дринов како „дрзок лажливец без татковина“, (стр.272). Г-ин Гопчевиќ има навистина сосем сопствен начин на критика на познатите писатели и истражувачи. Подоцна ќе имам можност специјално во врска со Хан од поблиску да го покажам тоа. Г-инот Гопчевиќ го има преставено како смешен незналец, што не му пречело да го ограби без да го наведе изворот. Тука беше наведено дека г-ин Дринов професор на Харковскиот универзитет, ужива глас на познат научник.

За да се видат изложувањата на г-ин Гопчевиќ за српскиот и бугарскиот јазик во јасна светлина, природно мора да се наведе дека тој ниту еден од двата јазика не ги познава добро. Особено српскиот јазик, кој е негов мајчин, тој го проткајува со еден ужасен германски акцент во што ме уверија личните контакти на двапати. Тој, што со задоволство ги исмејуваше „глупавите Шваби“, бил исклучиво германски воспитаник и никогаш повеќе не се потрудил да научи да зборува српски.

И да преминеме кон суштинскиот дел на неговите искажувања за јазикот.

Најпрво би требало да се истакне дека г-инот Гопчевиќ наведува германски појави како обележје за разликување на српскиот и бугарскиот јазик, додека пак познатиот славистички филолог, советникот Д-р Миклошич, професор на виенскиот универзитет, разликата на овој јазик спрема нејзината внатрешна структура ја засновува на законите за развитокот на гласовите. Советник Миклошич го вклопува македонскиот дијалект во составот на бугарскиот јазик, но треба да се нагласи дека тој беше принуден да утврди и извесни исклучоци во овој дијалект специјално на стр.368 во т р е т а т а

²⁵ Марин Дринов (1838–1906), бугарски славист и историчар. Напишал низа работи како за македонскиот јазик, така и за македонската историја.

преработка на неговата „Фонетика“, каде што зборува дури и за едно „зачудувачко“ отстапување. Факт е, дека нема внесено ниедно од овие исклучоци на македонските дијалекти од српскиот јазик.

За да се види дека наводите на г-инот Гопчевиќ најпосле водат до апсурд, достатно е да се погледнат противречностите во кои тој самиот се вплеткува.

Во неговите граматички расправи тој тврди на стр. 253 дека „членот не се среќава воопшто во цела Македонија“, но наведува во неговите „јазични проби“, о с о б е н о во народните песни, дека членот се појавува на пример стр.350 во една песна од П р и л е п: „Го догледа неговата мајка“, стр.351 а во песната од Тиквеш наведува на пр.: „Ај, хај, попово то дете“ итн. Попогодено отколку што тој ова го сторил, не би можел да биде потврдено детскиот недостиг на неговата научна сериозност.

Што се однесува до употребата на членот, г-инот Гопчевиќ ги пренел сосема непотполно приказите на г-инот Стојан М. Протиќ и самоволно ги изопачил и нагрдил. Протиќ ги допушта овие свои тврдења за македонскиот дијалект само заради недостиг на изворни податоци. Тој се потрудил многу вакви случаи да констатира во 150 народни песни со вкупно 2.500 стиха, каде го наоѓа членот 59 пати употребен, и тоа не само бугарскиот член – т, та, то, туку и два исклучително македонски члена: – н, на, но и – в, ва, во. Г-инот Гопчевиќ ги познавал овие податоци, но ги премолчил. Се гледа дека лингвистичките студии на овој господин писател се надворзуваат доследно на неговите „Патувања по масата за пишување“, („Reisen am Schreibtische“).

Лично стекнав исто така извесно искуство дека Македонците употребуваат член. Како што веќе наведов во предговорот, во пролетта бев презел едно патување низ Северна Албанија и Рашка, каде што под сомнение дека сум политички агитатор бев затворен, и додека сето тоа не беше разјаснето бев задржан во затвор во Скопје осум дена. Во преполните затвори сретнав многу затвореници од Македонија, кои ми дадоа можност да се ориентирам за јазичните особености. За жал, ми беше одземен целиот прибор за пишување, така што не мо-

жев да направам никакви приобелешки и бев принуден да се држам само до секавањата од вкупниот впечаток на овие усмени контакти.

Морам да истакнам дека сретнав и двајца Арнаути, (муслимани, Албанци) од Дебар (Албанија), што зборуваат на чист српски јазик без грешки и кои рекоа дека тоа е нивниот домашен дијалект²⁶. Еден дебранец спознав подоцна во Подгорица²⁷ – (Црна Гора), кој таму работеше како сликар на икони. Исто така и тој потврди дека во Дебар се зборува на чист српски јазик. Со оглед на докажувањата и причините за потеклото на турското ропство на Ѓорѓи Кастриот Скендербег²⁸, во секој случај овој факт е интересен. Ѓ-инот Хан на пр. сосема се сложува со професорот Хопф, кој според своите архивски пронајдоци сосема оправдано тврди дека Кастриот бил Србин. Покрај тоа, беше исто така наведено дека Гопчевиќ во неговата книга „Горна Албанија и нејзината лига“ („Ober-Albanien und seine Liga“²⁹) ги искористил опишувањата на Хан без изворни податоци.

Понатаму, морам да наведам дека за време на мојот престој во Цетиње неколкупати дојдов во врска со литературно високо образованиот секретар на тамошното законодавство, г-инот Van Zèle d'Arton, и притоа го засегнавме неколкупати и македонското национално прашање. Кај овој г-дин доаѓаа за пасош или виза за Австрија или Унгарија и многу Македонци, кои во Црна Гора не можеа да најдат работа. Притоа, тие забележаа дека жителите на две села блиску до Битола (Bitolja) (според моите забелешки Раково и Буково) спротивно од нивните останати сограѓани зборуваат на сосема чист српски јазик. Историјата на овој чисто српски говорен остров би претставувала навистина една многу интересна студија!

Неточни се правилата за изговорот што Гопчевиќ ги дава за бугарскиот јазик; (pag.252) може да сезначи

²⁶ Тврдењето на К. Хрон не е точно.

²⁷ Денешен Титоград.

²⁸ Албански национален херој.

²⁹ Оригиналот гласи: „Ober – Albanien und seine Liga“. Leipzig 1881.

како забележлив говорен полувокал, додека пак гласовите ѓ и љ, како во рускиот јазик, служат како ортографски помошни средства за означување на потврдиот и помекиот изговор на претходниот консонант. Исто така, и тврдењето дека промената на именките во бугарскиот јазик просто не постои, а истата се врши преку промена на крајните слогови, е неточна (pag.253), оваа деклинација е во секој случај многу заостаната, но таа сепак постои. Јас ќе наведам тука неколку примери од бугарскиот превод на Библијата печатен во Виена 1886 година кај Adolf Holzhausen: „Господу твоему да послужиш“. (Матеј 4, 10); „Да не искусиш Господа Бога твоего“. (Матеј 4,7) „дѣто лѣжеше Господь“ Матеј 28,6);. Понатаму следните два примера: повелѣ господарь—тъ“; (Матеј 18,31); „казаш на господаря.“ Исто така и ортографијата на Гопчевиќ на оние зборови, кои наводно се пишуваат сосема исто како во српскиот јазик (pag.255) е неточна: нпр.бугарски „една“ српски се пишува „једна“, бугарско „готовъ“ српски „готов“, бугарски „господень“ српски „господин“, бугарски „дѣте“ српски „дете или дијете“ итн. Од овие примери се гледа дека лингвистичките „студии“ на господинот Гопчевиќ со право се поставуваат во рамките на неговите останати дрскости.

Што се однесува до „полувокалите“ што ги наведува г-динот Гопчевиќ, (стр. 64 и 252) се гледа дека на неговите описи им недостига научно познавање на предметот.

Господинот Гопчевиќ заобиколно тврди дека полувокалот е една особеност на бугарскиот јазик и оној што го употребува би требал да биде Бугарин. Но, наспроти тоа морам да го издадам господинот Гопчевиќ дека во Црна Гора тој би имал можност да го слушне полувокалот при говорот, кога пред да започне да пишува за него би се потрудил да ја пропатува земјата.

Полувокалот се употребува и кај Кучи-Дрекаловиќи и кај Пиперите, каде што се сретнува и по двапати употребен, во еден ист збор, на пр. тврдиот и мекиот полувокал еден покрај друг, нпр. во зборот дѣнѣсь наместо „данас“, рѣкѣл наместо „рекао“ итн. Исто така ми падна в очи и употребата на полувокалот и кај Словенците

во Крањска нпр. во зборовите „јџ“ наместо „јаз“ и друго. Но, и покрај тоа, господинот Гопчевиќ не тврди дека јужните Црногорци или австриските Крањци – се Бугари. Господинот Гопчевиќ, кој ни еден од словенските јазици доволно не го познава, едноставно не е доволно информиран за особеностите на словенските дијалекти, инаку во секој случај би бил подобро ориентиран за значењето на полувокалот како јазично обележје.

Разликата помеѓу српскиот, словенечкиот и бугарскиот полувокал се состои во тоа што тој ги поставува првите два јазика како рудимент – зачеток на старословенскиот јазик, а исто така на говорниот сегашен бугарски јазик, но само во оние зборови кои имаат старословенски корен нпр, дџн – „ден“. Една чиста особеност на бугарскиот јазик е појавата на полувокалот во оние зборови во кои се појавува наместо старословенскиот дифтонг, џ (јус). Во српскиот јазик во овие зборови стои с е к о г а ш „ у“, пак во македонскиот дијалект покрај полувокалот стои вообичаено „а“.

Специфичниот македонски глас „кј“ („ќ“) наместо српското „џ“ господинот Гопчевиќ воопшто не го наведува, исто така како и особините на партиципот во македонскиот дијалект според Драганов³⁰; исто така и различните правила на отегнувањето при говорот и акцентот се само многу површно наведени. На оној, што се интересира за сите овие работи, би требало да му се препорача студијата на Миклошичевата „Фонетика“: специјално господинот Гопчевиќ ако малку се потруди ова постојано дело е д н а ш барем површно да го прочита, а освен тоа едновременно и да се увери дека ученичко „брборење“ и во лингвистиката не може да се задржи на научна висина.

³⁰ П. Драганов, Бугарин од Бесарабија, истакнат истражувач на македонскиот јазик. Работел во Македонија како учител. Ги објавил работите: „Обшир Етнографически очерк македонской провинции; Краткий Етнографически очерк славянской части Македонии; Носовые гласные звуки в современных македоно-славянских и болгарских говорах; Македонско-славянский сборник и др. издадени: 1887–1888, 1894 (Види: Л. Мојсов, цит. д. 98; Б. Видоески, цит. д. 315)

На кој јазик зборуваат Македонците?

Дека тие зборуваат српски, како што тврди господинот Гопчевиќ, е според наводите на истакнатите авторитети (како нпр. Миклошич) неточно; и, за да се противстави на „погледите“ од овие авторитети, мораше господинот Гопчевиќ најпрво да докаже дека тој воопшто има некакво познавање од таа област, каде што јазичните разлики би морале да се бараат според сопственото искуство би можел да заклучам, дека Македонците не зборуваат српски и како класичен доказ наведувам тука беше и еден друг затвореник црногорскиот офицер по име Војица Шутиновиќ, со својот син, кој со другите македонски затвореници многу лошо или речиси воопшто не можеше да се разбере. Тие потекнуваат од областа на горна Морача, каде што се зборува на најчистиот српски дијалект.

Но додека македонскиот дијалект би можел да се прифати како една гранка на бугарскиот јазик, како што вели Дринов итн., а и другите српски патриоти, кои господинот Гопчевиќ ги разгледува врз основа на чедноста на политичкиот повик и врз научна основа, е невозможно од две основи: прво поради многуте исклучоци кои Миклошич во својата „Фонетика“ за македонскиот дијалект наспроти бугарскиот јазик ги заклучува, и второ поради многуте граматички отстапувања. Ни еден од овие два наводи на господинот Гопчевиќ сам за себе не би бил доволен, ако би се поставил македонскиот дијалект како посебен јазик; но во својата поврзаност тие се доволни за едно такво усвојување.

Според тоа може да се потврди дека македонскиот јазик со своите сопствени закони за развитокот на гласовите како и според неговите граматички правила формира еден сопствен јазик што досега нема своја сопствена литература и кој поради тоа се потпира на сродната бугарска литература, која во никој случај не стои во некои поблиски односи отколку само во општо сродство. Понатаму, сигурно е дека македонскиот јазик е поблизок до бугарскиот отколку до српскиот јазик.

Низата на доказите за прифаќање дека македонскиот јазик претставува еден одделен - сопствен јазик, сè уште не е сосема докажана: но недостатоците на овој доказ ќе можат да ги поткрепат само истражувањата на досега заклучените јазични особености и резултатот на моето мислење, но не ќе можат повеќе да се изменат.

IV

Следното поглавје на Гопчевиќевото дело: „Народниот живот и обичаите, носии и народни песни“, („Volkssitten, Gebräuche, Tracht und Volkslieder“) со понапред наведената критика на фамозната слика на „Србинот од Пеќ (Ипек)“ како и од двете песни се бездруго веќе доволно карактеризирани: така што опширните повторувања не се повеќе потребни.

Што се однесува до „славата“, битното се состои во тоа што Србите го слават „светецот - заштитник на фамилијата“, во спротивност со „заштитникот на селото“ и „црковната слава“. Како што сум слушал често да се тврди, овој обичај е во врска со повторното примање на христијанската вера за време на Мутимир³¹, и оттогаш до денес секоја фамилија го слави именденот односно името на светецот „заштитник на фамилијата“. Но се претполага дека тоа е едно народно предание, за кое не постојат историски податоци што имаат важност.

Освен тоа, мора да се наведе дека Гопчевиќ останува должен да докаже дали „славата“ навистина насекаде во Македонија се слави. Би било потребно, тој да наведе барем некои докази кои господинот Стојан М. Протиќ ги дава во своето дело „О Македонији и Македонцима“ („За Македонија и Македонците“), бидејќи напр. кога се истакнува дека „Шопите“ го слават 6 декември („Св. Никола“), што всушност е српски обичај, тогаш тоа за еден добар познавач е скоро смешно. Тогаш би можеле со еднакво право Германците во јужна Австрија

³¹ Мутимир, српски кнез во Рашка, 863–891. Кај Хрон - Muntimig.

да ги сметаме како Срби, бидејќи тие го слават 15 ноември како слава (Св. Леополд). Разликата помеѓу „Слава-та“ и светецот „заштитник на селото“ или „црковната слава“ лежи во тоа, што одделни места и области немаат заеднички светец - заштитник, туку во селото секоја фамилија има посебно свој светец - заштитник и овој ден го слават како именден.

Песните што Гопчевиќ ги наведува не ги собрал тој самиот, туку ги препишал од веќе објавените дела. Освен неколку, сепак не ми е можно и покрај моите досегашни познавања, да констатирам од кои дела потекнуваат односно се земени овие песни. Србизмите не му успеале, бидејќи на читателите кои го познаваат јазикот тие им изгледаат туѓи. Така што и покрај сета претпазливост не останале некои од членовите кои всушност го издаваат, токму нив и ги наведов. Заслужува да се истакне уште само наивноста со која господинот Гопчевиќ го означува своето искривоколкување на истите како „понова форма“ (pag. 350 фуснота 2).

V

Во петтата глава се обидува господинот Гопчевиќ да ја коригира светската историја, една област во која јас не сум во состојба да го следам. Додека не се потруди еднаш прашањето за националната припадност на Македонците да го простудира, тој без сомнение нема да ме разубеди дека Македонците не се Срби уште помалку Бугари, туку Македонци, и тоа директни потомци на оние Словени, кои ја населуваа Македонија уште долго пред српската и бугарската инвазија (Иречек pag. 78-90),³² без да се измешаат подоцна со Србите или Бугарите. Заедно е похално откритие, дека овие прастари Словени се една гранка на денешните Срби (pag. 278), тој им останува должен на изворните докази.

³² Константин Иречек (Жиречек) (1854-1918), познат чешки историчар. Автор на познатите истории на Србите и Бугарите. Хрон ја цитира неговата книга за историја на Србите.

Тоа што Македонците подоцна ја презедоа националноста на културно и политички појаките соседни народи, под чија потчинетост потпаѓаа преку воени судири, не подлегнува на никакви сомневања, и сепак поради тоа нема потреба да се преиначува нивното мина-то.

За да ги постави на поповолна основа своите погледи за пропаста на царството на Душан Силниот³³ (стр. 289) со право бараше господинот Гопчевиќ преку Kállay да го прочита познатото дело „Историја на Срби-те“ (pag. 151–157)³⁴.

Приказите на седмата и осмата глава се еден до збор верен превод на дописот „Законодавство и владо-ци српски XIV века, и народности у Македонији“ („Законодавството и српските владетели на XIV век, и народностите во Македонија“) од 19-от том на некога-шниот српски министер за просвета Др. Владан Гопчевиќ³⁵, кој го основал списанието „Отаџбина“. За жал, господинот Гопчевиќ и кон овие преводи во заклучокот навел некои дополнувања и со тоа на делото од поране-шниот српски министер за просвета и подноцнешен конзул во Цариград, господинот Новаковиќ³⁶ во извесна смисла пред германската читачка публика донекаде му ја намали вредноста.

Следната глава господинот Гопчевиќ ја посветил исклучиво на политиката. Но, бидејќи бездруго не бил во состојба да навлезе во тркалото на времето, сеедно е што тој мисли за политиката во Европа во целост и за политиката на Ориентот.

³³ Душан (1308–1355), српски крал и цар.

³⁴ Од К. Иречек.

³⁵ Д-р Владан Гопчевиќ (1844–1930), српски писател, научник и политичар. Напишал низа трудови од српската историја, кои имаат значење и за Македонија. Списанието „Отаџбина“ го издавал од 1875–1892 година.

³⁶ Стојан Новаковиќ (1842–1915), познат српски научник и државник. Тој бил пратеник (а не конзул) во Цариград и тоа од 1886–1891; исто така и во 1897 година. Напишал низа трудови од српската историја, кои имаат значење и за Македонија.

VI

Познавањето на историјата е од толкава важност денес за проценка на националните односи, што овде мора да биде изнесено во куси црти.

Од сите народи кои го населуваат Балканскиот Полуостров, само Албанците се автохтони, тоа што и Хан го беше потврдил.

Македоно-Власите (Цинцарите) се смеша од автохтони Тракијци и подоцна дојдените Римјани.

Словените се сарматски доселеници, кои веќе од II век на н.е. дошле во областите кои и денес ги населуваат³⁷, делумно со сила и непријателства, а делумно од причини што историјата не може точно да ги докаже. Уште Карпите, кои во II и III век заедно со Готите ги опседнале балканските земји, според мислењето на мериодавните авторитети, можеле да бидат Словени. Во 334 год. Константин Велики³⁸ населил меѓу другото и во Македонија 300.000 словенски Сармати³⁹, при што дошло до мирољубиво населување на доселените македонски колонисти на од војни опустошените и без население останати области. Првата самостојна словенска инвазија била 493 година во Тракија и 517 во Македонија. Во 551 до 558 год. повеќе словенски племиња продреле на југ и југо-запад сè до Термопилите, значи сè до денешна Македонија, од кои еден дел бил победен од Велизар⁴⁰ пред Цариград. Во 597 год. племиња, историски познати како „македоно-словенски“, го опседнаа на двапати приморскиот град Солун со усовершени воени оружја, што во секој случај покажува повисок степен на култура и упатува на тоа дека тие веќе од поодамна се староседелци на овој дел. Според Иречек, Јован Ефески⁴¹ ве-

³⁷ Во науката постои проблем дали Словените токму толку рано се населиле на Балканскиот Полуостров.

³⁸ Константин I Велики (274–337), римски цар.

³⁹ Сармати, грчко именување на група скитски племиња. Во такви номадски племиња спаѓале Готите, Словените и Карпите, карпатски народ.

⁴⁰ Велизар (околу 494–565), византиски војсководач.

⁴¹ Јован Ефески, византиски хроничар.

лел дека тие подобро водат војна отколку Римјаните. Во 626 год. балканските Словени скоро го запоседнаа Цариград, кој и порано бил напаѓан од словенски племиња, од кои ниту едно според доказите не било населено на Балканскиот Полуостров.

Помеѓу 630 и 640 години, се населија прво Хрватите, а подоцна Србите. Последните ја населија Јужна Македонија во областа на денешното градче Србија⁴² чија околина е сосема населена од Грци, Цинцари и Турци, и не покажува веќе никакви траги од некогаш населените Срби. Од непознати причини, незадоволни од оваа област за живеење, тие се вратија преку Дунав, и сега по вторпат, овојпат исто така едновременно со новите доселеници од карпатската прататковина, со посредство на грчкото заповедништво во Белград, се населија во една област, чии западни граници се пружаа долж реката Врбас, по гребенот на Радушa–планина до реката Цетина, и од нејзината утока долж областа до Антивари. Јужната граница се пружаше долж албанските планини до Белиот Дрим и потоа долж истиот до Шар и до изворот на Источна Морава. Источната граница ја чинеше Морава, а северната беше означена со реките Сава и Дунав.

Од оваа област потекнуваа Србите, без државно уредување во повеќе самостојни кнежевства, чии имиња преку усното предание се задржани до денешен ден.

Финско–угарските, значи несловенските Бугари, кои владиката Еунодиос уште во 485 год. ги обележува како доселеници од Волга до Дунав, 660 год. се поделија под власта на петте сина на Хан Кулат⁴³ во пет племиња, од кој најмногубројни беа Хан Аспарух⁴⁴, кои во 679 година преку Дунав поминаа и во 680 год. го основаа бугарското царство. Како и сите понапредни народи, Бугарите донесоа со себе една здрава централизирана

⁴² Т.е. Серфице.

⁴³ Хан Кулат, треба – Курт или Кубрат (История на България. Т. I. София 1954, стр. 59.

⁴⁴ Аспарух (Исперих) (640–700), бугарски хан.

власт и основаа, за разлика од Србите, јака централизирана држава со аристократски устав и варварско законодавство, што наскоро стана опасно за нивните соседи. Веројатно уште на својот пат од Волга до Дунав, делумно пословенизираните Бугари ја прифатија набргу националноста на потчинетите Словени, што е честа појава на некогашните завојувачи. Важно е да се истакне фактот дека сите Словени, со кои Бугарите за време на нивната инвазија се измешаа, го изгубија своето племенско обележје и се претопија во силно централизираниот бугарски народ. Во 774 год. се подигна Ханот Цериг на еден безуспешен воен поход против македонските Брсјаци (Березити). Во 809 год. Шопската област со Софија беа завојувани. Во 818 год. инсценираа Шопите едно востание поддржувани од хрватскиот голем жупан Људевит, кое беше задушено. Во 863 год. дојдоа христијанските мисионери Константин и Методија⁴⁵ од Велехрад⁴⁶. Во 864 год. се прекрсти Ханот Борис во Михаил⁴⁷, и 866 год. ја зеде кралската титула. Неговиот син Симеон⁴⁸ ги потчини во почетокот на X век македонските Словени, во 913 год. навлезе победоносно до над Одрин и го прошири своето кралство 917 год. над голем дел од Балканскиот Полуостров. Во 917 год. тој ги победи Србите од Шумадија, чија земја во 924 год. сосема ја опустоши: дури по повеќе години, во 927 год., се вратија исфрлените семејства повторно во нивните поранешни области на живеење. Дури за време на владеењето на неговиот син Петар (927–968 год.) започна да се распаѓа големобугарското кралство, под влијанието на богомилското движење и мохамеданското верско учење. Значајно е да се наведе дека Богомилите во прво време биле наречени „Бабуни“ според името на македонската планина Бабуна. Во 963 год. се дигнаа Македонците против Бугарите под водство на болјарот Ши-

⁴⁵ Браќата Константин (Кирил) и Методи, словенски просветители.

⁴⁶ Велехрад, во Моравско (Чехословакија), престолнина на кнезот Растислав, таму се наоѓа гробот на Методи.

⁴⁷ Борис I, бугарски цар (852–889).

⁴⁸ Симеон, бугарски кнез и цар (925–927).

пшман, кој како прогонет пребегал кај нив и основал тука едно сопствено словенско кралство, што дури во годината 1018 пропадна, додека пак стварното бугарско кралство веќе во 971 год. по тригодишното владеење на Самуил пропадна под грчко повелништво⁴⁹.

Пред уште да биде основана српската единствена држава првото бугарско царство веќе пропадна.

Во 1186 год. браќата Петар и Асен основаа влашко-бугарско кралство⁵⁰, а резиденцијата на двата цара беше во Трново, кон кое најмладиот брат Калојан (1197–1207) ја приклучи Македонија а тој загина заедно со своите кнезови, но во 1230 год. Македонија беше повторно заземена од страна на Јован Асен II⁵¹. Во 1246 год. тој го зароби грчкиот крал Ватац. Околу 1262 год. тука владееше Русинот Светислав, веројатно како унгарски вазал. Веројатно изворите за моќта на јунакот-авантурист Ивајло Брдоква околу 1275 год. се наоѓале во Македонија. Дали куманскиот благородник Тертериј Хан (околу 1280 год.) ја прошири својата власт над Македонија не е докажано. Околу 1320 год. тука владееше Михајло, внук на српскиот крал Милутин; во 1323 год. тој стана цар на Бугарија. Тука треба да се одбележи дека за целото ова време владееше овде сосема византиската моќ и границите на надмоќноста постојано се менуваа. Во 1341 год. цела Македонија попадна под власта на српската држава, а 1346 год. беше потчинета и на српската црква.

За преценка на националните односи важни се следните фактори од бугарската историја:

1. Дека Македонците како за време на првото, така и на второто бугарско царство, беа завојувани а потоа од нив повторно се отцепија.

⁴⁹ Оваа теза денес во науката е отфрлена. Се зема 969 година, кога на чело на востанието застанале четирите браќа: Давид, Мојсеј, Арон и Самуило. Последниот како Цар Самуил, застанал на чело на македонската држава.

⁵⁰ Петар и Асен основачи на второто бугарско царство во 1185 или 1186 година.

⁵¹ Иван (Јован) Асен II, бугарски цар (1218–1241).

2. Дека тие секогаш имаа своја сопствена црквена организација, чија Патријаршија се наоѓаше во Охрид.

Српската единствена држава беше основана дури за време владеењето на Стеван Немања (1165–1195), син или потомок на великиот жупан Урош од Рас (денешен Нови Пазар). Немања потекнува од Зета (денешна Црна Гора), една земја што има водечко место во српската историја и која ја започна борбата за независност од Византија. Важно е да се нагласи дека меѓу Стеван Немања и царот Барбароса⁵² во 1189 год. кај Ниш дојде до спогодба по желба на Немања за приклучување на Србија како вазал на Германија. Спогодбата беше прекината со смртта на Барбароса. Каква ли иднина на Србија уништија тука брановите на Каликаднос!

Во горенаведената првобитна област што ја населува Србите навлезе прво Милутин Урош II (1275–1321) но дури за време на неговиот син Душан Силниот (1321–1356)⁵³ Македонија во 1341 год. беше приклучена навистина кон српското кралство и дури во 1346 год. навистина подпадна под црквената власт на Српската патријаршија. Веќе 11 години по смртта на Душан, и тоа по убиството на неговиот единствен син, последниот српски цар Урош Нејакиот, со Душан Мрњавчевиќ се распадна српското кралство. Последниот образува од Македонија и дел од Албанија едно јужно српско кралство: Лазар Грбљановиќ владееше како кнез во областа на Северна Србија, а областа на Зета ја приграби Балша⁵⁴. Волкашин⁵⁵ го загуби 1371 год. животот кај битката на Марица, неговиот син Крали Марко⁵⁶ водеше и понатаму уште славни битки. Кнез Лазар ја изгуби битката на Косово Поле 1389 год. и животот, со што Северна Србија уште 50 години наводно егзистираше како држава под

⁵² Фридрих I. Барбароса (1123–1190), германски цар.

⁵³ Милутин, српски крал 1282–1321; Душан српски крал и цар, 1308–1355.

⁵⁴ Балша, основач на српската феудална фамилија Балшиќи.

⁵⁵ Крал Волкашин, владееел со Македонија (1366–1371).

⁵⁶ Крали, Крал (Кралевиќ) Марко син на крал Волкашин; носел титула крал (1335–1395).

власта на „Деспотите“⁵⁷, првобитно од фамилијата Грбљановиќи, а подоцна од Бранковиќи.

Важно во историјата на Србите е да се преценат следните факти за националните односи со Македонците:

1. Цел на српските владетели беше оваа земја, откако навлегоа завојувајќи ја првобитната српска постојбина.

2. Македонија беше само 26 години со Србија државно и 21 година црковно соединета.

3. Македонија поднесуваше по распаѓањето на српското кралство еден убиец за владетел, само за да се ослободи од српското владеење.

4. Кон српската Пеќка патријаршија, која се протегаше по турската инвазија на целата српска територија, Македонија не се приклучи.

Ако се појде од оваа куса историска скица, незнатната кохезија на Македонија, која беше приклучувана кон бугарската како и кон српската држава, како и двапати разурнатата самостојна црковна организација, тогаш е невозможно да се прифати дека Македонците припаѓаат на бугарските или српските племиња, а повеќе се чини дека место со туѓи тие се исполнети со сопствени елементи. Дека Македонците воопшто не можат да се вбројат кон Србите, сосема точно е докажано со одвојувањето, со кое тие се спротивставувале на подоцнежното пламнување на српското национално чувство (специјално 1614 год. за време на патријархот Јован, како и 1689 год. под генералот Пиколомини⁵⁸ и патријархот Црнојевиќ), кон кое никогаш не се придружиле. Дека Македонците не се Бугари, може да се заклучи по задржаните имиња на племињата (кои Драганов ги набројува 18). Но секогаш, тие, како историски, така и јазично, стојат поблиску до денешните Бугари отколку до Србите.

⁵⁷ Од 1402 година така се викаат српските владетели.

⁵⁸ Познат австриски генерал. Поврзано со него Хрон не го спомнува Карпошовото востание.

Но, во секој случај може да се докаже, како според нивната историја, така и според нивниот јазик, дека Македонците не се ниту Срби, а уште помалку Бугари, туку се посебен народ, имено директни потомци на оние словенски прадоселеници, кои го населувале Балканскиот Полуостров уште долго пред српската и бугарската инвазија и кои не се измешале ниту со еден од овие два народа.

VII

Статистичките табели на Гопчевиќевата книга (стр. 361–503) може да се посматраат како врвна точка на неговите литерарни достигнуања. Во личниот увод составувачот се жали на тоа колку труд му бил потребен за пронаоѓање на точниот број жители меѓу противречните податоци, - додека ги составувал овие табели, односно ги препишувал. Збор по збор, цифра по цифра, тие се препишани од книгата. „Etnographie de la Macédoine, Philippopoli, Imprimerie et Lithographie Janko S. Kovascheff 1881“. Притоа, не еднаш сметал за потребно во пресметувањата да го внесе приливот на населението, со и с т и т е цифри, како во оваа веќе осум години стара книга, само што г-ин Гопчевиќ „Бугарите“ ги вброил во „Срби“. Дури и на главните места, тој сосема произволно видливо и несмасно ги менувал цифрите. Ќе се задржам само на некои примери. Гопчевиќ ги наведува за градот Солун - место броевите на горецитираната книга - следниве цифри:

14000	куќи
3900	српски оданоченици
12400	турски оданоченици
5600	грчки оданоченици
24000	еврејски оданоченици
170	албански оданоченици
1350	туѓи оданоченици
47420	вкупно оданоченици

Притоа, Верковиќ наведува во своето најново дело за Солун:

11809 куќи
 1721 бугарски жители од двата рода
 9209 грчки жители од двата рода
 5688 турски жители од машки род
 27903 еврејски жители од машки род
 1228 туѓи жители од машки род
 45949 жители вкупно

Гопчевиќ наведува притоа повеќе оданоченици отколку што Верковиќ воопшто ги има, но особено двапати повеќе српски оданоченици отколку според Верковиќ вкупно словенски жители од двата рода и од секоја возраст. Дали Гопчевиќ смета на вакъв вештачки начин Солун да го направи „српски“ град?

Понатамошните броеви за односите на населението на Солун се следниве:

Гопчевиќ 1889 Ковачев 1881

	Оданоченици				Оданоченици					
	Куќи	Рисјани	Муслим.	Турци	Грци	Куќи	Рисјани	Муслим.	Турци	Грци
	Срби					Бугари				
Пајзаново	700	2658	-	-	55	700	2658	-	-	55
Дудулар	30	140	-	-	-	30	140	-	-	-
Лимбет	12	-	-	-	50	12	-	-	-	50
Тричана	15	58	-	-	-	15	58	-	-	-
Арапље	20	68	-	-	-	20	68	-	-	-
Шамље	10	48	-	-	-	10	48	-	-	-

и така тоа исто следи понатаму. Оваа проба е доволна за да се разјасни л а ж е њ е т о на Гопчевиќ⁵⁹.

⁵⁹ Види. С. Гопчевиќ, Истина о Македонији, стр. 30.

VIII

Вредноста на приложената карта можеме уште веднаш да ја осудиме имајќи ја предвид укажаната неточност и искривоколчување. Скиците на теренот се земени од досега најдобрата карта на оваа област, односно од генералната карта 1 : 300.000 издадена во Австро-унгарскиот генерал-штаб, што не го покрива неговиот недостиг. Патот Пеќ - Митровица што веќе три години постои не е сè уште уцртан во изданието на Гопчевиќ 1889 год., а повеќе внимание е посветено на шрафирањето на вододелницата, како и во генералната карта. Посебен специјалитет на г-инот Гопчевиќ, што мора да се подвлече, е едно сосема тенденциозно избрано и смешно искривоколчување на номенклатурата, што може да се констатира со споредување на копијата со оригиналот. Смешно е, на пример, името „Кара бурну бурну“, што германски би значело „црн Кап-Кап“; г-инот Гопчевиќ притоа не знае дека бурну и бурун се всушност две различни форми на еден ист турски збор. Понатаму, смешно е неговото барање грчките и турските имиња на одделни места да ги замени со словенски соодветни зборови, така што му се случува, на пример, „Niaugusta“ или грчкиот алтернативен збор „Agostos“ да го замени со словенскиот „Његуш“, а притоа името на планината „Агостос“ да го задржи. Притоа, треба уште да се напомене дека „Србинот“ Гопчевиќ нема поим како изгледа и како точно треба да се напише овој словенски збор, кој всушност во еднина гласи „Његош“ а во множина „Његуши“. Го имаме прирака планот што Гопчевиќ го следи во својата лошо пронајдена словенска номенклатура. Тој сака напосто да му овозможи на истиот официјално внесување во картата, со тоа од истиот подоцна да може да извлече заклучок: „Дека Македонија е српска, докажува веќе и номенклатурата на официјалната карта“. Иако германскиот, рускиот и австро-унгарскиот Генерален штаб го признава него без сомнение како сериозен познавач на Македонија, во случајот не може тоа така да се прифати. Со тоа уште поопасно се докажува п р и в а т н о признавањето на картите.

Со моите досегашни наоди сметам дека ја поткрепив точноста на моите погледи за националноста на Македонските Словени и со тоа ја докажав потполната безвредност на книгата од Гопчевиќ. Но уште неколку зборови лично до господинот Гопчевиќ.

Повторно наведувам дека овој чист „литерат“ имал смелост да ги осудува високоценетите луѓе на науката со еден многу суров и остар тон!

Специјално за неговите невредни заслуги за источните истражувања во научниот свет, со кои во своите дела го напаѓа бесмртниот царски и кралски конзул Хан, употребуваните од него зборови сами за себе го квалификуваат како литерарен грабач. Едно побивање против Хан е очигледно, презривото сомневање кон сестраната вредност на неговото дело, кое повеќе пати Иречек го цитираше како извор. Но притоа не можам да си го скратам задоволството да го прикажам господинот Гопчевиќ и во оваа насока.

На пример, во предговорот на својата книга на стр. VI пишува: „Всушност, пред околу 30 години Хан, Макензи-Ирби⁶⁰ и Барт⁶¹ пропатувале еден дел од неа, но тоа е една будалштина, бидејќи тоа што тие го објавиле не заслужува никакво внимание...“ Понатаму, на стр. 13: „Секако Хан не е доволно упатен во историјата на Србите и Бугарите, инаку тој не би повторувал толку големи невиности“. Притоа, на крајот од фуснотата на стр. 27, во една полемика против Швајгер-Лерхенфелд за историски спорните прашања читаме: „Во случај да се потрудил Швајгер Лерхенфелд да извлече совети од меродавни дела, на пример од Иречековото дело „Историјата на Бугарите“ или делото на Хан „Патот за Солун“... тогаш не би му се случила

⁶⁰ Макензи и Ирби (Mackenzie G. Muir and Irbi A. P.) познати англиски патеписци. Ја посетиле Македонија. Го издале трудот: „Travels in the Slavonic Provinces of Turkey in Europe“. London 1867.

⁶¹ Х. Барт (H. Barth) познат патеписец. Патувал и низ Македонија. Го објавил трудот: „Reise durch das Innere der Europäischen, Türkei im Herbst 1862.“ Berlin 1864.

ваква грешка“. Господинот Гопчевиќ сигурно нешто подоцна се присетил за некои страници, бидејќи на 560 страница во делото „Горна Албанија и нејзината лига“ се потпира на доказите од 348 страница на делото од Хан и во својата книга од лист до лист ги препишал.

Тесноградоста на својата бедност ја докажува господинот Гопчевиќ и во еден случај, и тоа на еден токму класичен начин. Имено, за да ги направи Бугарите во споредба со Србите сосема безвредни, тој ги опишува на страница 138 од својата најнова книга како плашливи никаквечи и ги повторува на страница 62 зборовите од кнезот Александар⁶² дека избегал уште од почетокот на судрувањето кај Сливница за Софија⁶³. По победата кај Сливница и Пирот, како и подвизите на „бугарската легија“ во последната источна војна, на Бугарите не им е потребна никаква одбрана од префрлувањето за малодушност, а исто така и славата на Батенберг стои преви-соко за да може да ја засегне нискиот бес. Но се наметнува едно друго прашање: какви мизерници би требало да бидат Србите според г-инот Гопчевиќ ако примаат удари од една бедна армија која освен тоа нема ни водач, така што морале без здив да бегаат од Пирот и уште подалеку?! Србите навистина би требало да му се молат на Господа да ги сочува од славопојките на г-инот Гопчевиќ.

Тоа што г-инот Гопчевиќ по обичај ја користи повторно и оваа книга за упатување на зајадливи испади против Австро-унгарците, наполно одговара на неговите бездруг познати гледишта (стр. 223, итн): г-инот Гопчевиќ ќе биде многу почестен ако овие испади се удостојат со едно оповргнување! Како што вели турската поговорка: „Кучињата лајат караванот оди.“ („Üt havlar, kjaravan geçer“).

За да го опфатам сето изнесено во едно завршно резиме, можам само да кажам за г-инот Гопчевиќ дека самиот себеси се надминал во оваа своја најнова книга,

⁶² Александар Батенберг, кнез на Бугарија, 1879–1886.

⁶³ Борбата кај Сливница, за време на српско-бугарската војна од 1885 година, каде што Србија била поразена.

која веќе долго не ужива воопшто добар глас меѓу стручњациите. Уште колку време тој ќе го влече светот за нос и ќе смее својата измама да ја провлекува во германската литература? Навистина, крајно време е конечно да му се префрли за неговото нечисто дело.

ЗАКЛУЧОК

Сè уште не сум во состојба досега собраните белешки за моите сакани студии на Јужните Словени, кои ми станаа драги, да ги обработам целосно и да ги следам во оној обем, како што би сакал. Би морал да се задоволам со тоа, најпрво еден неквалификуван литерат, како што е Гопчевиќ, да го покажам со сите негови недостатоци и да ја жигосам неговата лажлива дрскост, со која тој ги осудува високо заслужените научници, за со тоа да ги маскира своите граници на позволено пречекорените литерарни „позајмици“ пред површните осудувања. Гопчевиќ опишува области во кои никогаш не бил и дава суд за работи што воопшто не ги разбира. Нешто поддрско долго време не ѝ беше понудено на германската читачка публика.

Денешните акти за прашањето на националната припадност на Македонија сè уште не се затворени, а пред тоа да може конечно да се реши ќе биде потребно непристрасно и стручно, на самото место, да се соберат истражувачки извештаи за особеностите на јазикот, обичаите, навиките, традицијата, народните песни и др. Колку повеќе ја гледам целината на досегашните заклучоци, станувам сè поцврсто уверен дека **посебната националност на Македонците** со напредувањето во испитувањата ќе биде сè појасна и подоказлива.

Всушност, политички македонското прашање е интересно, но сè уште не е толку актуелно: **политичкото** решавање ќе припадне на една подоцнешна ге-

нерација. Без сомневање, подоцна некогаш Македонците национално ќе се асимилираат со политички појаките соседни држави, бидејќи во суштината на денешната култура лежи посилна апсорпциона моќ од онаа што постоела пред 600 години. За создавањето на една преодна политичка состојба, која можеби ќе биде потребна во догледно време, би имало предност конечно установување на македонската националност. Прашање е дали е можно и политички оправдано да се поттикне една самостојна македонска литература, чиј одговор го надминува во најмала мера моето емпириски здобиено знаење.

Виена, декември 1889.

Карл ХРОН
III, Linke Bahngasse 5.

Vorwort.

Ueber Makedonien sind im abgelaufenen Jahre zwei Bücher erschienen, welche bezüglich der Nationalitätenfrage durchaus gegensätzliche Standpunkte einnehmen. Das eine wurde von dem bekannten Schriftsteller O. J. Verković unter der Aegide des russischen Generalstabes herausgegeben und führt den Titel „*Topografičesko-etnografičeski očert Makedonii*“ Sostavil C. J. Verković. St.-Peterburg 1889.“ Das andere hat auf serbische Bestellung ein gewisser Spiridion Gopčević ausgearbeitet; es betitelt sich: „*Makedonien und Alt-Serbien*. Von Spiridion Gopčević. Wien. Verlag von L. W. Seidel & Sohn. 1889. Preis 10 fl.

Bezüglich der ganzen Anlage unterscheiden sich diese Werke insoferne, als Herr Verković alles Augenmerk der Beibringung chorographischer Notizen und richtiger Daten für die Bevölkerungsstatistik zuwendet. Seine statistischen Daten erscheinen aus dem Grunde durchaus glaubwürdig, weil er im Vorworte die Art ihrer Beschaffung ausführlich schildert und auf Seite 18 erzählt, er habe nach all' seinen früher angeführten missglückten Versuchen die richtigen Zahlen zu bekommen, endlich die Popen gewonnen, welche ihm ihre Aufzeichnungen zur Verfügung stellten. Da diese alljährlich verfassten Aufzeichnungen den kirchlichen Abgaben als Grundlage dienen, bei welchen die Popen weder zu kurz kommen wollen, noch auch der Bevölkerung übermässige Lasten aufbürden dürfen, haben sie alle Glaubwürdigkeit für sich. Nicht unerwähnt darf ich jedoch lassen, dass durch Einstellung der Zahlen in unrichtige Rubriken an einzelnen Stellen sinnstörende Druckfehler unterlaufen sind, so z. B. auf Seite 285, wo in der ersten Horizontal-Rubrik die Zahl der männlichen mohammedanischen Einwohner weit geringer angegeben erscheint als jene der mohammedanischen Steuerzahler, ferner auch in der Abgaben-Summa drei Nullen fehlen. Die richtige Einstellung der Zahlen bereitet jedoch keine Schwierigkeiten, da dieselben bloß umgestellt zu werden brauchen.

Die chorographischen Notizen müssen als verlässlich betrachtet werden, weil sich Herr Verković erwiesenermassen 25 Jahre lang in Makedonien aufhielt, also reichlich Gelegenheit hatte, das Land kennen zu lernen und weil dem russischen grossen Generalstabe zweifellos auch genügendes Controlmateriale zur Verfügung stand.

Vorwort.

Ueber Makedonien sind im abgelaufenen Jahre zwei Bücher erschienen, welche bezüglich der Nationalitätenfrage durchaus gegensätzliche Standpunkte einnehmen. Das eine wurde von dem bekannten Schriftsteller C. J. Verković unter der Aegide des russischen Generalstabes herausgegeben und führt den Titel „Topografičesko-etnografičeski očert Makedonij Sostavl C. J. Verković. S.-Peterburg 1889.“ Das andere hat auf serbische Bestellung ein gewisser Spiridion Gopčević ausgearbeitet; es betitelt sich: „Makedonien und Alt-Serbien. Von Spiridion Gopčević. Wien. Verlag von L. W. Seidel & Sohn. 1889. Preis 10 fl.“

Bezüglich der ganzen Anlage unterscheiden sich diese Werke insoferne, als Herr Verković alles Augenmerk der Beibringung chorographischer Notizen und richtiger Daten für die Bevölkerungsstatistik zuwendet. Seine statistischen Daten erscheinen aus dem Grunde durchaus glaubwürdig, weil er im Vorworte die Art ihrer Beschaffung ausführlich schildert und auf Seite 18 erzählt, er habe nach all' seinen früher angeführten missglückten Versuchen die richtigen Zahlen zu bekommen, endlich die Popen gewonnen, welche ihm ihre Aufzeichnungen zur Verfügung stellten. Da diese alljährlich verfassten Aufzeichnungen den kirchlichen Abgaben als Grundlage dienen, bei welchen die Popen weder zu kurz kommen wollen, noch auch der Bevölkerung übermässige Lasten aufbürden dürfen, haben sie alle Glaubwürdigkeit für sich. Nicht unerwähnt darf ich jedoch lassen, dass durch Einstellung der Zahlen in unrichtige Rubriken an einzelnen Stellen sinnstörende Druckfehler unterlaufen sind, so z. B. auf Seite 285, wo in der ersten Horizontal-Rubrik die Zahl der mächlichen mohammedanischen Einwohner weit geringer angegeben erscheint als jene der mohammedanischen Steuerzahler, ferner auch in der Abgaben-Summe drei Nullen fehlen. Die richtige Einstellung der Zahlen bereitet jedoch keine Schwierigkeiten, da dieselben bloß umgestellt zu werden brauchen.

Die chorographischen Notizen müssen als verlässlich betrachtet werden, weil sich Herr Verković erwiesenermassen 25 Jahre lang in Makedonien aufhielt, also reichlich Gelegenheit hatte, das Land kennen zu lernen und weil dem russischen grossen Generalstabe zweifellos auch genügendes Controlmateriale zur Verfügung stand.